

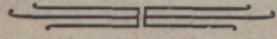
7  
4054.

~~20-27~~



A. Alle.

# Kurbmäng perekondlisel alusel.



ENSV TA  
Kirjandusmuuseumi  
Arhiivraamatukogu

36405

E. Hunt'i & A. Sammul'i trükk, Wiljadis.

Järva — Madiselt. Roidus № 28, 1914, teadustab kirjasaatja, et Algeri külas keegi mees naisel silma peast wälja löönud, teda tappa tahes. Kuid see kirjeldus ei käi tõega mitte kokku, misjulgust kahjatsemisewäärilist nähtust ajalehele sõnumite saatmises tihti ette tuleb. Kirjasaatja peaks teadma, et ebaõiged teated sekeldusi wõiwad tuua, millel kaelakohtulikud järeldused wõiwad olla. Kui asi lehte ainult kuulujutu järele, siis vähemalt peaks sõnum kahtlewas kõn- wormis ilmuma. Üleüldse peaks awalikkudes sõnumites rohkem ette- waatust leidma, mille mõjul nii sagedased ligimise au külge puutu- wad teated wäheneksiwad. Aust ilma — kõigest ilma, ütleb wana- sõna. Ei ole ilmas midagi halwemat, kui „kõigest ilma“ olla, selle- pärast, armas kirjasaatja, kui ka iga ligemine, kes seda enesele ei joowi, ära lasse ennast millegist kallutada seda teise kohta teha, tea- des, et ainult õigluse ja aususe põhjusemõttel meie tõsi- kultura edeneb, millele siis ka kaasa aidata ainult tõe abinõudega tuleks.

Toon alamal kirjelduse, mis lähemalt asja walgustab ja igale mõtlejale inimesele kujusid loob, mis elu hirmsaks, wäljakannatama- taks, mitteleamise — wääriliseks terwad, ja ainult kõik sellepärast, kui armuta saatus sind niisuguse naisterahwaga abieluliselt ühenda- nud, kes liiast kiimalusest tagaeta. — Algeri külas ligi kümme aastat kooliõpetaja olles, sain wiimastel aastadel naabripere tütrega, elawaloomulise neiuga ju tema lapse ees sõbraks. Meie sõprusel ei olnud neiu isa poolt küll mitte hästi päri, kuid jedaenam aga aitas neiu minuga „kõigest ära olemist“ üles. Kord pühade aegus, mil minu koolimajas Arawete kooliõpetaja rahwale palwetundi pidas, ilmus neiu, kellest ma waheajal ta isa pärast äritatud olekus meelega eemale hoidsin, minu juurde teise tuppa. Siin langes ta mulle kaela palu- des ja nuttes, et üleni märg, mikspärast ja minu palwet kuulda ei wõta ja isa sõnu tähele paned, ega ja mind ju minu isale ei wõta. Ära ja enam nii wiisi minust ennast eemal hoi, kui sul wähegi minu wastu armastust on. Need walusad tunded ja südamlikud palwed mõjusiwad jedawõrd hingeliselt minu peale, et ma seltsamal korral tema oma olla tõotasin, mis ma ka täitjin, sest warsti peale selle saime meie abikaasadeks. Ehk küll kooliõpetaja töö tasuks wähe palka sain, sellegipärast oli mul naisewõtmise ajaks kaunis summade kae- tagust, mis juure kokkuhoidmise teel kogutud. Meie esialgsed abielu aastad oliwad rahulikud, õnnelikud, abielu ise ausaks eeskujuks koha-

life rahwa keskel. Naine ei wõinud miski üle — ei ülespidamise, ümberkäimise ega muude asjade poolest kaebada. Et mina aga mitte suurt peret ei himustanud saada, oli minu piüie mõistlikus, tagasihoidlikus piiris elada, aastat neli — wiis wähemalt lasteta rahulikult läbi ajada. Kuid maewalt oli aasta mööda, kui naisterahwas mulle ütles: „Laps noore naise kätteil on auks, wanal aga häbiks,“ ja hakkas mind kõigiti minu endistest mõttetest kõrvaldada püüdma, millele ma wiimaks järele andsin; kuid nagu pärast selgus, oli minu järelandmine mõni nädal wiibinud... 1905 aastal, kui ma Liivimaal Wõhmas naisega oma wanema wenna juures külaliseks käisin, kutsus meid noorem wend Jüri lähedal olewasse õllepoodi, kuhu meie wiimaks ka läksime. Seal lõbutledes paistis mulle minu naise ümberkäit minu wennaga liig sõbralikku laadi olewat. Tädiipoja kutsu peale oma juurde sisse astuda, kuhu mitte kauge minna ei olnud, läksime õllepooest ära tema juurde Pimedikul, kui sealt kodu poole minema hakkasime, ütles naine minule, kui ju kodu lähedal olime; „Meie hobune on peaaegu päew otja jõomata ja joomata, mine fina siit hobusega — lähem talli juurde, meie läheme otse teed toa juurde.“ Tulin mina ühelt poolt, minu naisterahwas teiselt poolt uksest sisse, kuid kõige noorem minu õde, kes meiega kaasas käis oli juba natuke aega enne meid kodu jõudnud, kuna wend Jüri, kes meid wanema wenna juurde saates, omaft majast aga palju kõrwale pidi tulema, et weel head terwist meiega lahkimiseks soowida, ei tulnudgi tuppa.

Aastat kolm praegu sest ajast tagasi, kui ma oma õe matusest koju tulin, ütles naine mulle korraga tee peal: „Meie poeg on just sinu wenna nägu, nagu tema juust kukkunud,“ See küsimine käis mul kui pistu südamesse, ja sest ajast peale hakkasin ma naise mööda läinud elu tähele panema. Esimene laps, mis iündis ja pea juri, oli kellegi P. L. pärast, mille warjamiseks minu naine lapse saamiseks mind minu teatud põhjus = mõitest kõrwaldas, aga nagu eespool tähendasin, wiibis minu järelandmine mõne nädala wõrra. Aastat wiis tagasi, käinud 17 septembril pühapäewasel päewal Umbla laada eel, kui mina ameti asjus kodust ära olin, minu naisel üks minu järele-tulejatest kooliõpetajatest wõerusel. Sest päewast arwates iündis minu naisel tüttar, mis praegu Ab ja wäga kooliõpetaja näo jume kannab. Selle wõõrus käigu üle naiselt järele küsides, salgas see selle koguni maha ja tõendas, et tähendatud kooliõp. 17 septembril Algeris sugugi ei olla olnud. Kuid pärast jai aji ometi päewaselgeks, nii et mingisugust kahtlust jelles asjas olla ei wõinud; sest seda järele uurides sain ma ümbrus konna elanikudelt palju asja tõendawaid teateid. Oma naise elu ikka enam ja enam tähele pannes, sain ma kindlale otsusele, et mu naine mulle kaugeft truu elu selfiline ei ole. Warsti peale selle tuli awalikuft et ligidalt tats wenda, H. W. ja J. W., minu naise juurde õõfiti käiswad,

kui ma kodus ära olin; tihti ka siis, kui kodus olin misjagustel kordadel siis naine minu magama jäämist walwas ja kallikestele wälja oma asjakese kätte kandis... Kui ma kord naisterahwaste kiimaluist laitsin, kostis mulle naine: „Mis meesterahwal on — nagu kuhu õlgi pista põlema, aga waata kus naisterahwal—õõgub kaua aega kui süld tooreid kase puud...“ Minu edasijutustuse peale, M. N. W. Anna Madlerile linna naissi kiitnud, kelledega parem amiseerida olewat kui neiudega, kostis naine: „Mis Annal wiga, tental mees kui mürakas, minul aga kõhnapoole weike mehekene.“ Õhusse jõudes, et naise „wabaduse“ kiffenduseks minu takistused asjataks jääwad, rääkisin sellest loost esiteks ämmale ämm näis aga tütre teguwiihiga täiesti nõus olewat. Miale sellest kõneledes, kiitis see tütrat pealegi ning tembeldas mind koguni laimajaks, walelikuks j. n. e. Teadustajin wiimaks sellest ka kohalikule hingekarjasele, kes siis pärast meid oma juurde kutjus. Kui õpetaja meie mõlemate juust ajalugu oli kuulnud, küsis ta minult, kas ma ei soowiks, et naine oma puhast elu mulle wandega kinnitaks. Et naine wast oma ihu ja hinge igawesti kurjale ära ei wannuks, kostin ei! Seda kuuldes pani õpetaja käe rinnale ja ütles, et ka see — sama tundmus temalgi selles asjas olewat. Wahe-ajal pärast seda käis minu naine ühinda õpetaja juures. Kui mõni aeg hiljem naisega jälle kahekeisi õpetaja juures olime, oli õpetaja minu wastu õige wali andis mulle palju süüdi ja andis mulle nõu naese juurde jääda ja rahulikult edasi elada, kuna naisele mingit paha ei ütelnud, pealegi teda kõigiti kaitses. Matuusin õpetaja nõu järele asja parandada naise juures edasi elades. Kuid edasi elamiseist naisega polnud mõtetgi, sest selle wabaarmastus kaswas päew-päewalt ifka juuremaks. Mii jäi hingekarjase nõuandmine tagajärjeta. Kord pühade aegus Lesju peres hulgana napju wõttes, ütelnud M. W. : „Alle sureb warsti ära ja mina wõtan tema naise omale. Wana Jakob (naise isa) sureb ka warsti ära, temast jääb tütrele koht, Allest 3—4 tuhat rubla raha, mis meil wiga elada!“

Teisel äripäewal, peale pühade, 6 juunil, kui H. W. Kedral sõnniku wedamise päewa tafa tegi, olnud see õhtul õige wintis. Kui ma sel ööl juba magama uinuusin, lasknud minu naine tema (H. W.) suitsutoa aknast jisse, ning kui oma fire tema see kord oli kustutanud tuli naine kambrisje tagasi ja heitis woodisje. Matuse aja pärast aratas ta minu üles, üteldes: „Mine too mulle suitsutoast kalla!“ Wastajin: „Ei ole ma seda enne teinud, ega tee nüüd ka.“ Sellepeale läks ta ise rehetuppa, kus weel kord suguiha suluti ja siis armuandja aknast jälle wälja aidati. Kui truudusemurdja minu kõrwale jälle woodisje heitis, oli ju pisut walgemaks minemas.

Tekki tema pealt ära wõttes ja teda lähemalt silmitledes, tähendasin temale: „Suitsu toas on kahjulik juur, kali jookseb seal

finuist kobe läbi, mäendab pesu ruttu ära..." Oleksin ma naise joovi kaljatoomises täitnud, siis oleks mind peatselt põrmule paigutatud.—

Nüüd läks minu elu päris kihwtiseks. Aramineise plaan naise juurest walmines minus kindlaks. Et ma lihakaupleja ametit pidašin, siis toimetasin juurema oša liha ja shingid hr. Wiidasele, mille eest tee-raha taskusse sain. Pühapäewal pärast seda ei antud minule enam korralikult süüagi — heeringa kausi ükjinda seisib hommikuist õhtuni laua peal. Kui ma araminekut awaldasin, haaras naine minuist kinni ja ei lastnud mind minna, ehk ma küll heaga lahtilaskesti palusin, kus juures ka äi wahtis. Kui ma naisele etteheitend tegin, et sinu oma ülespidamine see on, mis mind põgenema sunnib, siis käratas äiataat, kätt ruikasse tõmbes, minu peale kurjasti: „Lõuad pea, mis sa kurat norid!“ Tegin häfilise liigutuse eneseist naiti lahti raputades ja jooksin rehealuse kaudu wälja, kus juures äi mulle järele jookstes ruikega pähe anda tahtis. Nii pidin ma 10 juunil 1913. oma elukohast lahtuma ja sõitjin Tallinna kaudu wanema wenna Jaani juurde Liwimaale, ilma et sellest naisele teadustanud oleksin. Paar päewa enne minu ärasõitmist naise juurest, ütles wiimane mulle: „Siin maa peal ei pea seda maja olema, kus sina warju leida wõid,“ — ja juba paari päewa pärast — 12 juunil — oligi ta Wõhmas minu järele. Wenna wõõrastüdruku Mari käest kuulda saades, et mu naine kuski wenna maja lähedal kraawis aiet olla, läksin ja kutsusin kui inimese lähikeseks ajaks wenna majasse, ehk ta ise küll olla arwanud et ma tema maha löön. Mõne päewa pärast sain temalt teada, et ta raske on, mis peale talle ütlesin: „25. mail, kui sa ükjinda õpetaja juures käisid, jäid raskeks, ja see ei ole minu omandus, mine kus kurat seni, kui see sinuist kadunud ei ole. Sinul on ikka nii, kelle käest, nii kui selle juuist kufunud.“ Warsti selle peale ajus naine wane-mate majasse tagasi. Jaanikuu 26 sain ma temalt kirja, milles ta Nadleri Annat hirmsasti teotas ning uuriketi ajemele talle nõõri otša kaela tõmmata lubas ja tema lapsed waesteks lasteks jätta ahwardas. See ahwardus oli kõik selle pärast, et Nadler õpetaja juures järgmiseist oli awaldanud, mis tema ebasõblisist eluwiihi paljastas. Kord läksin mina, Nadler, poole päewa ajal Kitrele, Alle naisterahwas ehitas kangast. Peale minu tuli kooliõpetaja Hermann Wint sinna ja kutsus mind laulma. Kui Wint ära läks, hakkas Alle naisterahwas naerma ja küsis minuist: „Sa pead raske olema?“ Mina wastasin: „Jah olen, aga seda ei tea weel keegi. Noh, kuidas sinuga lugu on?“ Ta kostis: „Mina olen ka.“ Aga Alle oli selle kõne rääkimise päewal Negwiidus liha kauplemas. Kuupäewa ma ei mäleta, igatahes aga esimestel päewadel, kui Alle uude tuppa elama ajus. Alle läks 10 sep. uude tuppa ja 22 septembril oli Negwiidus, kuna tema teada naine siis raske ei pidanud olema.) Kolm päewa hiljem sain te-

malt jällegi kirja, milles ta kurtis, et tema olla ära põrunud ja palus mind teda vaatama tulla. Tema olema tohtri juures käinud, ja ka õpetaja olla temale rohtu annud. Pealegi olla õpetaja sel korral talle ütelnud: „Su mees kaebas, et 1904 a. on sul seejugu juhtumine olnud ja nüüd jälle!“ — Mõtlesin naist vaatama minna, kuna tõe poolest enam aga hull linnupuid, marjapõsajaid ja õuna-puu kool, mis mina endises elukohas soetanud olin pealegi jäi mul sinna häkilise äramineku korral palju muud kraami. Et ükfinda sinna minna kardetaw oli, wõtsin wenna Jaani kaasa. Naise kodus olles, palus naine mind ja wenda wäga, kas ei wõiks tema ka Wõhmasse mõneks ajaks afuda, sest ükfinda olla temal wäga igaw. Selle wastu meie wäga ei olnud. Mõni aeg peale selle ilmusgi ta lapsega Wõhmasse, kuhu pikemad aega pidi jääma, et endised austajad ja wanad kombed ära ununeks. Kuid kahjuks ei saa hundist karjakoera, karwa wõib küll muuta, aga mitte südant. Ka Wõhmas läks asi endist wiisi.

Õde Ann, kes ennem hea poolest mulle nõu andis naist siia ligi wõtta, et wanadest austajatest wõõrutada, sai siin pärast naisele uute sõbrade kätte sobitajaks. Seda tegi ta kättetafumiseks mulle et ma tema elukombet laita julgesin. Laitmise wääriline tema eluwiihides oli see, et ta juba pikemat aega mehega, kes praegu räämise organide halwatuist põeb, sõprust pidas ja kaugemale sellest ei saanud. Ta andis minu naisele kõigiti nõu, kuidas mind igatjugu äritustega nii kaugese wiia, et ma tõesti lolliks pean minema, misjugu siid õpetusi aga sagedasti wenna teenijanna Mari kuulama juhtus. Peale selle ajas ta asja nii kaugese, et mu naine ka siin nagu endisesgi elukohas, juhtumult meestega ümberaalema harjus, kelledest keegi P. nimetatud olgu ning mis wäga kurwastaw on, ka wend Jaan ise, kes mulle tihti abiks ja nõuks oli olnud, teenijanna Mari awaldujel minu silmas selles asjas kahtlaseks jäi. Magadistoa aken tehti moepärast kurbeste eest pimedaks, kuna tõe poolest aga, kui mind hommikuti wara meiereisse piima wiima saadeti, seal wast ehk midagi kombewastast toimetati... Wõhmas elades ütles kord naine: „Küll on w. wägi: ennem käi mõisas tööl, sõõn silku-leiba, aga iga õhtu tahan saada.“ Selle juurde tähendas õde Ann: „Dige! kui mees nii palju ei jaks, kui tarwis, siis osta raha eest, ma olen ilma elama tulnud, aga mitte ainult s.“ Kirjad, mis ma w aremalt naiselt sain, milledes nii mõndagi minu kasuks rääkiwat leidus warastas naine siin olles õe Annega seltsis minu järelt ära, ühes ka mõnikümmend rubla raha kotiist. Asi muutus põnewaks, wäljakannatamaks. Naise sõbrade hull kaswas suureks, ta ise läks päew-päewalt julgemaks, ning kord sõõmiist lõpetades toonitas ta otustawalt: „Kaks inimest peawad surema, kui mitte muidu, anna kihwti (sublimati) jisse, ning teised oma wastased tallan jalgade alla.“ Zutud pandi käima, et ma pidada loll olema, kuna erapooletud ükski seda tõeks pidada ei wõi; pealegi on mul mu normal-oleku üle arstlihid tõendused, üks wiimastest

3 mail 1914 wälja antud. Neg jõudis kätte, kus ma wenna juurest lahkuma pidin. Lõpuseletust wennaga 26 septembril, minewal aastal, tehes, tähendasin ma wennale: „Sa ei ole mulle enam see wend, mis ja hakatuses olid, kui mind oma juurde wõtsid!“ See peale läinud ta rehe tupp, pistnud mõne napsu piiritust ja nutnud juure healega, kaebades: „Mul on raske, ma ei tahagi enam elada.“ Wastatais wennaga jumalaga jättes, küsijin temalt: „Anna nõu, kuhu ma lähen ja mis nüüd tegema pean?“ Ta wastas: „Mine kuhu tahte, aga ära naise juurde mine, tema oma hullamist järele ei jätta.“

Et mul seedimine ju üle aasta korras ei olnud ja halwemaks minemist kartsin, sõitsin Koeru tohtri juurde kuuks ajaks. Ka naine lapsega ilmus sinna, kus wiie päewa jooksul keegi moonamees nagu rumal tema järel jooksis. Kui naisel korda läks ühte wiierublalist paberit minu rahakotist üle lüüa, astus ta Agerisje wanemate juurde. Sealt käis ta weel mõned korrad mind küsamas, nagu minu öde Anna teda oli õpetanud: „Ära jõe temast kuskil maha, kurwasta ja ärrita teda hästi, küll ta siis peast rumalaks läheb, sest tal on kahju sinust lahkuda.“ Koerust läksin ma Abajale arsti juurde, kus ma külma weega ennast arstida lasksin, aga terwis oli wiisa paranema, sest et elumured ja raskeid mõtled mind liialt rüüstasid; kui waene sant käi perekorda, aga rahu ei ole kusagilt leida. Kolme-kuninga päewal, käesolewal aastal sõitsin ma Tallinnasse tohtri Aruseni juurde. Sealt rohtuji kaasa wõttes, asusin jälle Wõhmasse wenna juurde, mõeldes, et ükfinda wast siin elada wõin. Kuid wõta näpust! Naine oli kui nõid sul jälle kaelas! Küsijin wenna käest, mis tema arwab, mispärast käib naine mind waatamas. Wend tõendas, et mis mu pärast, kui katsub sinust ennemalt lahti saada; kui sa weel elada tahad, siis ära mine tema juurde. Pea sõitsin siit õemehe seltsis asja toimetamise pärast Järwa-Madisesse, kus juures ka õpetaja juurde sisse astusin, et lauafirikus käimise üle rääkida, mida ma oma segase elu sees tükk aega teinud ei olnud. Õpetaja soowitas jällegi kõike lõpetada, unustada. Segewolti parandusele sõita! Kui sinna ei peaks wastu wõetama siis ikkagi naise juurde uuesti ajuda.

Mõtlesin hingekarjase soowi Segewoldi asjus proowi peale panna, mille üle Tallinnas arstidelt enne weel järele küsijin. Arstid laitsiwad aga selle asja koguni maha. Täitsin teist õpetaja soowi ja wenna keelust hoolimata asusin endisesse elukohta naise juurde tagasi, kus ma jälle oma linnu ja õunapuid rõõmuga waadata wõijin, lootes, et naine pisutki ennast parandanud on, nagu ta mulle nuttes tihti tõotanud oli, pealegi kus ta ju mitu kuud aega jälle täielist wabadust maitsemenud. Kõtku saades oliwad naise poolt jällegi pisardatud palwed ja nutt lahti: „Kallis mees, ega sa enam meist ära ei lähe, kui sa ka peaksid warsti jurema; eks jäta oma kalmu-



kiingasgi meile vaatamiseks järele. Mina joodan sinu piima ja kana munadega warsti terweks ja priskeks, ning tahan sinu eest kbigiti hoolitseda!" Peale selle tulivad Madli Mikkur Mart Krosswanniga minu käest raha saama, mis neil minu käes hoiu peal oli. Andsin neile kohe 20 rubla ja pärast hr. Linforsti läbi veel jada rubla, kelle käes mul raha seisis. Küüsin naistelt nende wõõraste kuuldes, et kas tõsi on, et sa Kõrjil wõõra inimese matusel käisid? Wastuseks sain: „Jah käisin.“ Seda tegu mitte süüdsaks pidades, seletasin ma naistele: „Mina olen haiglane. ennast parandamas, ja jina kui kõige suurem tuttaw lähed lastega üffinda poisimeeste majasse matusele, ning wiibid seal esimesel päewal hilja õfeni, ja teisel päewal lähed veel tagäsi. Minul ei ole Kõrji poistega mingit head läbikäimist olnud, ennem halwapoole; pealegi misfugused jutud juba ennegi sinu ja Kõrji poiste wabel olemas on. Näib, nagu oleksiwad Kõrji poisid sulle magusamaks komwekiks ja jina neile meepotiks. Oleks sa õige inimene olnud, siis poleks sa Kõrji poole waadanudki. Sa ei käi nendega enam salaja ümber, waid awalikult, mille üle ju teised inimesed imestawad ja millest ka mulle juba tee peal jutustatud on.“ —

Baaril järgmisel päewal anti mulle klaas piima munaga tegi klopitud, mille tarwitamise järel ma iseäralikku tundmust kubemetes paifuma tundsin, tundmust, mis ifka juuremaks ja kangemaks läks, nii et ma naist paluma hakkasin: „Mita mind, ma ei saa enam ilma läbi!“ Ja tõsi — naine oli see kord kui kõige parem tohter, ehk see toherdus mind kui haiget inimest liialt wäsitas. Päew hiljem oli sammune lugu — kannatajin terve päewa. Õffel kange walu pärast ülesse ärgates, palusin Jumalat, jekt kui häda suur, siis tuleb Jumal meelde (millega meie aja inimene lapse põlwes koolipingil tublisti läbi soolatud). Wõtlesin jalamaid arsti juurde, kas Koeru wõi Tallinnasse sõita, kuid naine kostis mulle: „Wõib olla, ehk on arst sul üsna ligidal, — ja tõepoolest, arst oli ainult teisel pool last... Palwepäewal tuli seesugune asi kolmat korda ette, siis sain ma asjast aru ja ütlesin naistele: Parema lõika pussiga mu kõri maha, kui mind nii hirmsasti piinad.“ — Selle järele läksiwad mul mõned pidamised üsna rikki. Mõni päew peale ülemal kirjeldatud juhtumist oli mul siifemiselt wäga hale tundmus: rindealused sooned kiskujiwad üles ja rinnust kuuldi röginasarnaseid hääli. 20. märtil sõitsin Amblasse, kust tagäsi tulles peale jõõki mul kange seeft läbikäik algas, mis mul neli päewa kestis; poeg, kes ka seda jõõki maitjes, pödes ka kõhu lahtiolekut. Waarjapäewa hommikul tegi naine minu silma all toitu ja jekt ajast peale kadus mul ka seeft-lahtiolek. Kirjeldatud juhtumised ja naise sagedane õöfine majast wäljakäik — see kõik mõjus minu peale wäga äritawalt, rahust ja terwise paranemisest rääkimata. Oma rahutust elust kurtjin ma tihti sõbrale J. Pitfile, kelle juurest ma nii mõnelgi korral

waimuüllendust, elujulgust ja karastust raugeta lõõnud energiale — kuigi ükskõikse alal — leidjin. Droosti tähendatud sõbra poolt oftma minnes, saatis mind jagedasti minu naine, kes kui kuri saatusel pilge weel kõikidest temast mulle kaela kuhjatud elumaterdamisest hoolimata, minu kõrwal „elufeltfilise“, elus edajaitawa „abi kaasa“ nimel sammuda julges. Nõnda oli meil kahekesi ka praeguse aasta Maarjapäewa teekond Pilsni poole ees.

Suure mäe alla jõudes juhtus see õnnetus, et meie ägedal sõnawahetusel käijiti kofku läffime, kus juures naine kändude ja põõsaste wahel kukkudes oma nägu weristas. Selle rumala juhtumise üle suurt kahju tundes, jeda enam, et ma oma terwel eluejal kedagi pahas mõttes ei olnud puutunud, walmis minus mõtte naist kofhe tohtri juurde saata. Naine ei olnud sellega nõus, palkas hobuse ja sõitis arsti juurde, kuna minu poolt selleks pakutud 10 rubla kaasa wõttis. Kodu minnes wõttis mind ämm wandesõnadega wastu, kuid seltsamal korral noris ta mult weel raha tütre parandamiseks ligi. Raha minu käes kofis nähes, sai ämm õige mahedaks ning palus üsna meelitawal toonil: „Anna mulle ka mõned rublad!“ — Tähendab — raha pärast olen ämmatese ees kui aus waimes künagi, aga ära naisesse kuidagimoodi sõnadega puutu! Niisugusel juhtumisel oli muidugi mõista, et ma enam äia majase jääda ei wõinud. Nufin Suureaugu taluse elama. Sellejama päewa õhtul tuliwad abitalitaja Hermann Waht, kes minu naisega lähedases ühenduses elas, koftu kõrwalmes Otto Mathiesen, ja kaks külakubjast Jaan Pung ja Madis Ubi, mind kui kurjategijat kinni siduma. Suureaugu peremees, kes üks aumäärilistematest meestest on, kufsus mehed oma eluruumidesse ja kuulas perekonna kuuldes nendelt asja üle seletust, oma warjualust muidugi nagu kofus kaitsta mõteldes. Kuid äkki muutus sidujate wiha, kes peagi parenaišt palusiwad, et nende mõtet minule sugugi ei awaldataks. Muu seas tähendas sealsamas Hermann Waht: „Eks ta ole küll üks kuradi naine, mina olekfin niisugust ammu peksnud. Kui haopinu taga oodatakse ja pakutakse jaska-tädile! eks siis pea wastu wõtma.“ Selle peale kostis Pung: „Siis oled ja süüdlane“? Hermann wastas: „Eks ma ole.“ Asjast piisut kõrwale minnes, toon sündmuste kirjeldused siinsamas, mis näitab, misugufid ebawooruslihi mehi meil weel walla omawalitustes tähtsate ametite peal peetakse, kui ka üleüldse niisugufi leidub. Keegi naisterahwas M. T. oli raske — mõned aastad tagasi. Hilja õhtul tulnud keegi mees, naiste seelik seljas, suur rätik ümber, Marie Tui juurde ning kufsus tema õue. Õue peal pandi temale, Tuile, pael kaela ja hakati metsa poole wedama. Tüdrukü karjumise peale tuliwad pererahwas appi. Seda asja koftu ees seletades, maksnud Herman Waht Marie Tuile leppimise teel wiis rubla. Warsti peale selle oli Tuil terve ja tubli poeg, selle kaswatamiseks Tui Wahilt kolm jada rubla nõudis. Waht

tegi kohtu ees mitme tunnistaja ees selgeks, et tema selle „hea“ ühe rublaga ennemalt tafa maksnud on. Sellest hoolimata arvas kohus, et laps on olemas, kes süüa tahab, ja mõistis Wahi 200 rubla maksmisele Tui lapse kasvatamiseks, misjulgust summat Wahi weel tänini ära maksta ei ole jõudnud. 1910 aasta sügisel haaranud keegi H. W. perenaisest A. G-ist kinni, et wägivalda tarwitada, kui see wõõrastele widewikus reialt õlut toomas olnud. Perenaine hüüdnud appi ja asi ei õnnestanud. 1914 aastal Koltšis pidu peal wõtnud J. W. ühe naise M. K. ümbert wiisakusewastaselt kinni, kuid see andnud pealetungijale wastu wahtimist, üteldes: „Ega ma ometi Alle naine ole!“ — Pealegi kippusiwad needjamaad „wägivalda“ rüütliid mehe Adleri kallale, kui see õllepoodis müümiseks abiks oli, mille kohta kordnik protokollis tegi ja asjale rahukohtus arutus järgnes. — Suureaugul kord pererahwaga oma naise juuresolekul õpetaja noomimistest rääkides, ütles naine: „Õpetaja wõtab ise kah jäält kust jaab.“ Minu küsimise peale: „Dled ja temale annud, et nii awalikult rääkida julged.“ wakis naine. See kõne sündis Juuli ja Juula Pilside, ja Kristine Ren-nami juures olekul. Silma arstimise korral wõttis naine Marie õe Anna juures Tallinnas soldatite kasarmus korterit Naine on praegu terve ja mõlemad silmad peas, kuigi teise haigetfaanud silma täieliseks terweksaamiseks weel natuke aega ära kulub. — — —

Jmelik kurb on minu elu seatus. Hoolega õppides ja edasi-püüdes jõudsin ma wallakooliõpetaja ameti saamiseks. Sellesamas ametis olles astusin ma abielusse, lootes et elu raskustest ühisel jõul ja nõul kergemalt üle peaseda wõiksin, kuigi etteteades, et abielu ise omalt poolt uusi, perekonna raskeid ettekannab, kuid nende raskus, ühes aga ka elurõõmu ja julgust jagab, ning meid meie elu ots-tarbekohasemalt edasi jaadab.

Nätsin 1902. aastal kooliõpetaja ameti wiletsate palgaolude pärast ja asusin Tallinnasse puuwilla wabrikusse kontori kirjutajaks. Linna elu läks mulle peagi wastikuts, sest wabriku õht, tolm, kärin ja mürin hakkasiwad mu terwise peale halvasti mõjuma. Tulin maale äiataadi juurde ja algasin lihakaupleja ametid, mis mulle hästi korda läks. Waheaegadel asutajin äia koha peal noore õuna-puukooli, soetasin hulka marjapõõsaid ja kimmekond linnupuud. Wiimasel ajal pidajin laste õpetamise tarwis kodus wenekeelt rääki-wat tütarlast, ning majas ei olnud mingisugust puudust. Miapapa poolt, kes waremalt minuga hästi ei leppinud, olin ma nüüd üleskiidetud mees. Maiseil oli elu kerge, kõik söögid ja raha, nii palju kui aga iganes tarwis läks, oliwad tal käepärast. J. P. ja J. T., jõukad kohalised, tähendanud korra kadepusega, minu naise kerget elu tähe-lepannes: „Mii kui kuradi proua jalutab puude wilus, kuna meie palawaga heinta tehes higistama peame.“ Asi läks jeni ilufasti,

kuni naise truuta olek ifka enam maad hakkas wõtma. Mind tembeldati naise wanemate kui ka tema fugulaste ja austajate poolt lolliks, sellepärast pidada ma oma naise juures kahtlema. Nüüd nagu lugeja eelolewast kirjeldusest teab, on minu elul kriips peal. Mis wõib weel wiletsam olla, kui elust ainult weel waremed järel: Ei ole naist, ei last, ei fugulast, sõpra, ning mis kõigest kurwem, ilma milleta elu täitsa wäärtufeta: ei ole terwist, terwist, mida mult truudufeta naine, armuta wennad-õed, südameta fugulased ja liiderlikud ligimesed on rööwinud Pealegi peawarjuta, aut, roni ühest kohast teise, kui kõigest mahajäetud, arapõlatud wilets loomake, kui pidalitõbine, kes wäljaspoole jeltskonda surutud. Dstafjin terwist — kuid kus on see kaupmees, kes seda müüa wõib. ehk küll mul raha ei puudu? Üürifjin korteri, kuid ka selle eest on hoolitsetud, et mind tuttawate ringkondades kui mõistufeta loll, kes kardetawaks wõib minna, majasse ei wõeta. Ja tõepoolest oli see suur lollus minu poolt, et ma hingekarjase nõu täita püüdes naise juurde edasi jäin. Oleksin ma naise porduelu märkades kohe temast temale jäänud, oleksinwad minu närwid põrutamata jäänud ja mul oleks praegu terwis järel ning elu wõiks mulle weelgi naerutada. Kuid nüüd on juba hilja, asi on lõpul, surm haigutab ju juud minu järele, kardan, et tõesti lollina aia ääres lõpen. Wilets, kurb, põhjatü kurb elusaatus! — — — — —

Armsad fugulased, omaksed ja kõik kaasinimesed, kes teie minu elu materdamises süüdlased olete, mõtelge järele, on nii talitada, nagu teie seda olete teinud, kristlik? Kadeda silm näeb kadu, nurjatu teguwis nõõrib wiimaks ju enese kaela. Kus jääb meie inimlik wäärtus, kui wend wenna hingelijelt hurmab, hingekarjane; kui õde sind ära ka otseteed ei näita, ära annab, ämm ja äi ise oma effinud tütrele õigust annawad, kui iga mees walmis on sinu õnnetuist weel jüwendama? Ka edu, ka kultura, millega meie ajal tihtigi peale uhkustataffe! Kadu, mäda-kultur on see, hingeline toorus, metjifus, loomaliffus on see. Seltskonna jätiised on niisugused toored, kellest iga loom kõrgemal seisab. — Ütelge mulle armsad äia-amma, kas olete oma kätte ustud wanemate kohuseid täitnud? Teie ei ole seda mitte teinud. Oma ebaõpetustega olete teie oma tütrest kiimaluse orja kaswatanud, kelle külles Raini pitsirimärk heljub mis Teie terwele sugukonnale lipuna lehwib... Ja mis wõibki niisugusest isast head loota, kes koolimaja õuest weetud materjalist — lubjast, telliskiwidest, laudadest ja palkidest — oma maja krohwinud, abjud, ustele ning aknadele leidungid teinud, ja ahjukütte muretsseb? Kaske süü on teie hinge peal minu õnnetu elu asjus! Ütle mulle armas hingekarjane, miks juhtisid ja mind effiteele — mind truuta naise juurde ifka edasi jääda käskides. Sa oleksid pidanud teadma, kui elumees, kel sarnaste asjadega juba küllalt tegemist olnud, et

see soom häid järelduji ei anna? Luba mulle, et sulst natuke järele pärin. Mis asja pärast pead sa oma wastuwõtmiſe toas koikufarnast ajest, nagu seda tohtrite juures tarwis tuleb? Kas pihti tunnistamiſe puhul patukahetſeja seal ajest peab wõtma... Ütelge mulle armsad naabrid — naise ekſitajad, ja teised tema ſabajõbrad, on teie loomaliſkus tõesti nii suur, et walmis olete ilma walikuta igale naisterahwale järele jookſma? Näha on, et teie mõistus igatſugu inimſe aadeteſt lage on, mis olukorra loob, kus pea üle walitſeb ja inimest loomani alandab. Seltskond peaks niisugused inimeseloomad, kes ligimise auſt, õnnest, heaſt nimest, kaastundmuseſt, ſüdamliſkuseſt ja teiſteſt wooruſteſt midagi ei hooli, eneseſt kui inimeseſoo rüüwetajad ära heitma. Kuid kahjuks, ſeiſawad weel mõned nendest iſegi wallaametite peal. Häbiſitſer meie ſeltskondliſele edule! Ütle mulle armas naine, miſks oled sa mulle elu põrguks teinud? oled sa iſe nüüd õnnelik? Ei! Sa oled langenud loomake, sa oled oma kiimaluſe ja wanemate rumaluſe ohwer, ſinu läbi aga ſu mees ja lapsed õnnetuſe ohwr! Terwiſe oled ja minult riiſunud, kui ka iſe oma terwiſe oma himudele ohwerdanud. Ei ole midagi kerge-meelſemat, kui ſilmapiſklikele lubamata lõbutſemistele rahuliku perekonna elu ohwriks tuua! Naſke ſüü on ſinu hinge peal ſüüta hingede huffamiſes! Ütelge mulle mu armsad wennad, kes teie oma wenna õnne rikkumisele kaſa aitanud, olete teie ſelleſt õnne leidnud? Silmapiſklike tujude taltſutamatus on teid juudasteks wenna ärandjateks teinud. On ſee mehelikkus kui näruse asja pärast miſkit hinda kõrgeks ei peeta, wõi oleks ſee, mõtelge, oma lihase wenna hingelik tapmine! Hirmus! Haledus täidab niisuguste wendade mõttewäikluſe pärast rinda! Wäga kahju wenna-armuſt, mis nii närune wälja näeb! Wennaga algas aſi, wennaga pean lõpetama ſiia juurde tähendades, et kui ma eimeſt korda temale kui minu õnne eimeſt rikkujat ette heitſin, ſelle peale ta ennast laſku täis wõttis ja wanema wenna majasſe uue aasta õhtul, kus teised palwe tunniſe minema walmiſtaſid, mind tapma tuli üteldes: „Teine peab meiſt langema!“ Õnneks ei läinud ſee talle wanema wenna waele astumisel korda, kes ta kraetpidi ukſeſt wälja toimetas. Wennaga, kes minu heateo peale, mida ma temalt weel tagaſi pole ſaanud, mulle aga minu õnne rüüſtamisega waſtab, wennaga, kes hingeliſelt langenud ja wiſtiste ka ihulikult enneaegu monopoli ſuure paju all lange ma ſaab, ſulku ſuus, pean ma wenna armu needmiſe alla pannes, lõpetama.

Oma perikonna kurbloo mälestuſeks jätan oma kopekateſt, mida mult haud ei nõua, oma ilmfüüta kaſwandikule, kes nime järele mulle küll tütar, Lindale, tuhat rubla.

Armsad ſüüdlased! Olen teie ſüüdi enese au kaitſel ja digluſe põhjuſmõttel ette toonud, mida teie wiſtisti mulle andeks andma ſaate, ſeſt enese kaitſe on loomufund, Loojaſt igale hingeliſele iſie

antud. Iga inimese kohus on tõe ja walguise poole püüda, millele ma ka ülemaal toodud oma eluõnnetuse kirjelduses ustawaks olen jäänud. Tõde on aga sagedasti haawaw ja walus, kuid temas peitub salajane, terweks tegew wõim. Annan teile kõikidele teie eksitused minu wastu, mis mitte küllalt kawakindlast kaswatusest ja iseloomu nõrkusest ära olenewad, andeks, sest andeksandmine on jumalik, nagu meie ka jumalikust õpetajast Kristusest seda kuulma olema harjunud: „Jsa, anna neile andeks, sest nemad ei tea, mis nemad teewad!“

Rahu pole ilmal anda,  
Õnneft ära unista:  
Kuri wõtab lippu kanda,  
Tõde ta ei tunnista!

Sammun julgelt surma poole —  
Hauas leian rahu wist;  
Häbiks inimesesoole  
Enneaegne haud ja riist...

Süüita kannataja: A. M. Me.

